

İŞLETMELERDE KURUMSAL RİSK YÖNETİMİ KAPSAMINDA RİSKİN ERKEN SAPTANMASI VE YÖNETİMİ KOMİTELERİ: BORSA İSTANBUL'DA NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Anıl GACAR¹

Öz

Küreselleşme süreci ile birlikte işletmeler arasındaki rekabetin yoğun bir biçimde yaşandığı kabul edilmektedir. Artan rekabet ortamında varlığını sürdürmek isteyen işletmeler, kendilerini bekleyen risklere hazırlıklı olmalı ve bu riskler karşısında yeni iş fırsatları yaratmaya çalışmak zorundadır. Son yıllarda risklerden fırsatlar elde etme yaklaşımı olarak ortaya çıkan kurumsal risk yönetimi, birçok işletme tarafından hızla benimsenmektedir. İşletmelerde risklerin meydana gelmeden önce belirlenmesi ve bu risklere yönelik çözüm önerilerin ortaya konması amacıyla, yönetim kurulu bünyesinde uzman komiteler kurulabilmektedir. Türkiye'de 2012 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ticaret Kanunu'nda, bankalar dışında halka açık olarak faaliyet gösteren işletmelerde riskin erken saptanması sistemi ve yönetimi ile ilgili olarak uzman bir komite kurulması zorunlu hale getirilmiştir. Bu çalışmada, 2015 yılında Borsa İstanbul'da yer alan işletmelerdeki riskin erken saptanması komiteleri ile ilgili olarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada incelenen 275 işletme içerisinde 252 işletmenin riskin erken saptanması ve yönetimi komitesine sahip olduğu; buna karşılık 23 işletmenin ilgili komiteye sahip olmadığı görülmüştür. Çalışmada ele alınan işletmelerin faaliyet raporlarında, riskin erken saptanması komitesinin toplantı sayısı bilgilerine yer veren işletme sayısı 123; bilgi vermeyen işletme sayısı 129 olarak belirlenmiştir. Kurumsal risk yönetim sistemine sahip işletme sayısı ise 63 olarak belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Risk Yönetimi, Kurumsal Risk Yönetimi, Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komiteleri

JEL Kodları : G32, G39

EARLY IDENTIFICATION OF RISKS AND RISK MANAGEMENT COMMITTEES IN THE CONTEXT OF ENTERPRISE RISK MANAGEMENT IN BUSINESSES: A QUALITATIVE RESEARCH IN ISTANBUL STOCK EXCHANGE

Abstract

It is accepted that the competition between businesses has become intense with globalization. Businesses that want to maintain their presence in an increasingly competitive environment should be prepared for the risks that await them, and must work to create new business opportunities. The enterprise risk management, which was emerged as an approach to benefit from risks, is being adopted by many businesses quickly in recent years. Expert committees under the board of directors can be established for identifying the risk before it occurs and putting forth proposals for solution. The establishment of an expert committee has been made mandatory in Turkey with the new Turkish Commercial Code, which was enacted in 2012, for businesses that operate publicly, except banks, for the early detection and management of risks. In this study, a content analysis was conducted related to committees established for early detection of risks in businesses quoted in the Istanbul Stock Exchange in 2015. It was observed that 252 out of 275 businesses analyzed in the study have a committee for early detection and management of risks, whereas 23 businesses were found to have no such committee. In the annual reports of the enterprises studied, the number of businesses that include the number of meetings of the committee for early detection of risks in their reports was found to be 123, whereas 129 of businesses haven't included this information in the annual reports. And, the number of businesses that have an enterprise risk management system was found to be 63.

Key Words: Risk Management, Enterprise Risk Management, Early Identification Of Risks And Risk Management Committees

JEL Codes: G32, G39

¹Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, anil.gacar@cbu.edu.tr

Giriş

1980'li yıllardan itibaren ülkeler arasındaki ticari sınırların kalkmaya başlaması, işletmelerin birden fazla ülkede faaliyetlerini sürdürmesine olanak tanıyabilmektedir. Birden fazla ülkede faaliyet gösteren işletmeler açısından riskler artmakta; bu durum işletme sürdürülebilirliği açısından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Artan riskler işletmeler açısından engel oluşturmakla birlikte, riskleri fırsat olarak gören işletmeler rekabette bir adım öne geçebilmektedir. Bu kapsamda, risklerini önceden belirleyebilen ve yeni fırsatlar elde etmek amacıyla risk yönetimi gerçekleştiren işletmelerin, ticari hayatta başarı kazanabildiği kabul edilebilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İtalya gibi gelişmiş ülkelerde 2000'li yılların başında yaşanan işletme iflaslarının nedenleri incelendiğinde, bunun temelini risk yönetimi konusunda yaşanan yetersizlikler olduğu görülmektedir. Öyle ki, görünürde çok başarılı olan işletmeler bile bir anda faaliyetlerine son verebilmektedir. Bu durumun, aynı zamanda işletmelerin doğru bir risk algısı yapmamasından kaynaklandığı belirtilebilir.

Risk yönetiminde başarısız olan işletmeler, varlıklarını kaybedebilmekte; kayıplarını kamuoyundan gizleyebilmek için ortaklarına gerçek olmayan ve yanıltıcı bilgiler sunabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Enron'un iflasından sonra 2002 yılında yürürlüğe giren Sarbanes Oxley Yasası, işletmelerde üst yönetim düzeyinde risk yönetimi konusunda açıklama yapma sorumluluğunun getirilmesi bakımından önemli bir yasal düzenlemedir (Sarpkaya, 2012: 122). Sarbanes Oxley Yasası'nın 404. maddesine göre, halka açık işletmelerin belirli bir iç kontrol çerçevesi seçmeleri ve yanıltıcı olmayan finansal raporlama için iç kontrol sisteminin doğru bir şekilde işleyip işlemediği ile ilgili her yıl faaliyet raporlarında açıklama yapması gerekmektedir (Bulut, 2013: 46). Bu doğrultuda, yasal düzenlemeyle birlikte yönetim kurullarına risk yönetimi ile ilgili açıklama yapma zorunluluğunun getirilmesinin 2000'li yılların başlarında getirildiği ve bunun da doğru bir finansal raporlama sürecine katkı sağlayacağı belirtilebilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde risk yönetimi ile ilgili yapılan bir diğer düzenleme ise COSO (Committee of Sponsoring Organizations of Treadway Commission) tarafından 1992 yılında ortaya atılan COSO İç Kontrol Çerçevesi'dir. Bu çerçevenin amacı, işletmelerin hedeflerine ulaşabilmesi için makul bir güvence sağlayan ve işletmenin tüm personeli tarafından etkilenen bir süreç meydana getirmektir (Kurt ve Uçma, 2013: 83). İç kontrol sürecinin, kontrol ortamı, risk belirleme, kontrol faaliyetleri, bilgi ve iletişim ile izleme olmak üzere toplam beş adet bileşeni bulunmaktadır (COSO, 2012). Dolayısıyla iç kontrol sisteminin amacının, işletmelerin belirlenen risklere karşı çözümler geliştirmesi ve bunu tüm işletme çalışanlarının sorumlu olduğu bir yapı haline getirmesi olduğu kabul edilebilir. COSO tarafından 2004 yılında yayınlanan COSO Kurumsal Risk Yönetimi Çerçevesi ise iç kontrolü kapsayan; bununla birlikte risk yönetimine daha fazla önem veren bir yapı olarak gündeme gelmektedir.

1 Temmuz 2012'de yürürlüğe giren Yeni Türk Ticaret Kanunu, Türkiye'deki işletmelerin küreselleşen dünyaya uyum sağlayabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi açısından önemli yenilikler getirmektedir. Yeni Türk Ticaret Kanunu, çağın gerekleri karşısında birtakım hükümleri de beraberinde getirmektedir. Bu yenilikler arasında işletme kuruluşu, sermayesi, yönetimi, denetimi, muhasebe uygulamaları ve risk yönetimine ilişkin birçok alan sayılabilmektedir (Şengel, 2011: 21). Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun, Türkiye'deki işletmelerin dünyadaki diğer işletmelerle aynı düzey ve koşullarda rekabet edebilmesi açısından birçok düzenleme içerdiği ifade edilebilmektedir. Bu düzenlemeler arasında yer alan işletmelerde riskin erken saptanması komitesi ve sisteminin kurulması gerekliliği, Türkiye'de risk yönetimi konusunda önemli bir farkındalık oluşmasına katkı sağlayacaktır.

1.Risk Olgusu ve Yönetimi

İşletmelerde alınan kararlar uygulanırken beklenmeyen olaylarla karşılaşılabilir. Beklenmeyen olaylar meydana geldiğinde işletmeler, bu durumdan olumsuz etkilenebilmekte; dolayısıyla da büyük kayıplara maruz kalabilmektedir. Büyük kayıplara maruz kalmak istemeyen işletmeler ise karşılaşabilecekleri riskler hakkında bilgi sahibi olmak mecburiyetindedir.

Risk olgusu, genel olarak beklenmeyen olayların olma olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Beklenmeyen olaylar belirsizlik olarak ifade edilmekte; risk ise belirsizliklerin ölçülebilir hale getirilmesi olarak değerlendirilmektedir (Holton, 2004: 20). İşletmelerdeki ticari faaliyetlerin her birinin temeli olan risk olgusu, işletme iç ve dış ortamından kaynaklanabilmektedir (Özsoy, 2012: 170). İşletme içinden kaynaklanabilecek riskler, işletmelerin faaliyetleri içerisinde mal ya da hizmet üretimleri sonucunda meydana gelmekte; dış ortamdan kaynaklanabilen riskler ise daha çok finansal nedenlerden oluşmaktadır (Çağdaş ve Gürsoy, 2003: 404).

Ticari işletmelerde karşılaşılacak risk türleri; dış çevre, finansal, operasyonel ve stratejik riskler olmak üzere dört grupta incelenebilir (D'Arcy ve Brogan, 2001: 2). Bu risklere ilişkin örnekler aşağıda sunulmuştur:

- **Dış Çevre Riskleri:** Deprem, sel, kasırga, yangın vb. doğal afetler
- **Finansal Riskler:** Faiz oranı, döviz kurlarında değişim, kredi fiyatları, emtia fiyatlarındaki değişim vb.
- **Operasyonel Riskler:** Müşteri tatmini, ürün gelişimi, yönetim hileleri, marka koruma, ürün başarısızlıkları vb.
- **Stratejik Riskler:** Müşteri tercihleri, teknolojik yenilik, düzenleyici ya da politik engeller vb.

İşletmeler, yıllar boyunca maruz kaldıkları birçok farklı türlerini belirlemek ve bunların etkilerini kontrol edebilmek için birçok farklı yöntem geliştirmişlerdir. Ancak, son yıllarda farklı yöntemler kullanmak yerine bu yöntemlerin daha sistematik biçimde kullanılması gündeme gelmektedir (Köksal, 2013: 311). Risk yönetimi, risklerin belirlenmesi, analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve risk yanıtlarının verilmesini içeren dört basamaklı bir süreçten oluşmaktadır (Anderson ve Shroder, 2010: 13).

Daha önceki yıllarda işletmeler, karşılaştıkları riskleri her bir birim içinde değerlendirerek risklerini yönetmekteydi (Şenol vd., 2015: 800). Bu durum, risklerin her bir işletme birimi içinde bağımsız olarak değerlendirilmesine ve riskler arasındaki etkileşimi ortadan kaybolmasına neden olabilmektedir. Risklerin birbirinden bağımsız olarak yönetilmesi, geleneksel risk yönetimi anlayışı olarak ele alınmaktadır.

İşletmelerin faaliyet alanlarının artması ile işletme faaliyetlerinden çıkar beklentisi içinde olanların da sayısı artmaktadır. İşletmelerin çıkar sahiplerinin beklentilerini karşılayarak varlığını devam ettirebilmesi için de etkili bir risk yönetimi faaliyeti içerisinde olmaları gerekmektedir. Risk yönetimi konusunda artan beklentiler karşısında, kurumsal risk yönetimi adı verilen yeni bir bakış açısı gündeme gelmiştir (Beasley vd., 2005: 522). Kurumsal risk yönetimi, son yıllarda oldukça dikkat çeken bir konu olmuştur. Birçok işletme kurumsal risk yönetimi sürecine geçmekte, danışmanlık firmaları kurumsal risk yönetimi birimleri kurmakta ve üniversiteler de kurumsal risk yönetimi ile ilgili dersleri müfredatlarına almaya başlamaktadır (Lienberg ve Hoyt, 2003: 37).

Geleneksel ve kurumsal risk yönetimi yaklaşımlarının birbirleri arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda sunulmaktadır:

Tablo 1: Geleneksel ve Kurumsal Risk Yönetimi Arasındaki Farklılıklar

Geleneksel Risk Yönetimi	Kurumsal Risk Yönetimi
Riskler, her bir birim içinde kurumun ortak amaçları gözetilmeksizin yönetilir.	Riskler, tüm kurumu etkileme olasılığı bakımından ele alınır.
Riskler önem düzeyine göre ele alınmaz.	Riskler işletme düzeyinde ele alınır.
Risk sınırı vardır.	Riskler, belirli stratejiye göre yönetilir.
Risk sorumlusu yoktur.	Risk sorumlusu vardır.
Risk ölçümü rastgele yapılır.	Risklerin izlenmesi ve değerlendirilmesinde öncelik sıralaması yapılır.
İşletmede risk yönetimi fonksiyonu yoktur.	Risk yönetimi fonksiyonu bulunmaktadır.

Kaynak: Hall, 2007

Tablo 1’de yer aldığı üzere, geleneksel ve kurumsal risk yönetimi yaklaşımları arasında temel farklılık, riskleri kurum amaçları bakımından ele almakla ilgili olmaktadır. Geleneksel risk yönetiminde riskler ele alınırken, işletme birimleri arasında herhangi bir koordinasyon söz konusu olmamakta; buna karşılık kurumsal risk yönetiminde tüm işletme birimleri arasında koordinasyonun sağlanmasına önem verilmektedir. Böylelikle, işletmenin tüm birimlerini ilgilendiren ortak risklerden bahsedebilmek mümkün olmaktadır.

Küresel anlamda rekabet düzeyini arttırmak isteyen işletmeler, risklerini geleneksel yerine kurumsal bakış açısıyla ele almak durumundadır. Uluslararası düzeyde, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere işletmelerde risk yönetiminden sorumlu bir komite kurulması gerektiği ortaya konmuştur. Bununla birlikte, COSO ve ISO gibi kuruluşlar, kurumsal risk yönetimine uyum gösterilmesi açısından belirli ilkeler yayınlamışlardır.

Özellikle halka açık işletmelerin ülke ekonomilerine olan katkılarının yüksek olması, devletin bu işletmelerle ilgili özel koruyucu hükümler koymasına neden olabilmektedir. Koruyucu hükümler konmasının nedeni, işletmelerin malvarlıkları ile alacakları ve ortaklarının korunması olduğu kabul edilebilir. Bu gibi nedenlere yönelik olarak kanun koyucu yönetim kurulu üyelerine/müdürlerine özel olarak ilk kez TTK m. 378’de riskin erken teşhisi görevi vermiştir. Bu komitenin kurulması, şirketin varlığının muhafaza edilebilmesi ve risk yönetimi için atılan ilk adım olacaktır (Şahin, 2016: 3). Ancak uygulamada bu komitenin, işletmeler tarafından risk yönetimi komitesi olarak adlandırıldığı da görülebilmektedir. Bu çalışmada, yasal adı olan “riskin erken saptanması ve yönetimi komitesi” adı kullanılmaktadır.

2. Riskin Erken Saptanması Ve Yönetimi Komitesi

Türkiye gibi sanayileşme bakımından gelişmekte olan ülkelerde birçok işletme, faiz dalgalanmaları, yatırımların yalnızca kredilerle finanse edilmesi, döviz fiyatlarındaki spekülasyonlar gibi nedenlerden ötürü ciddi bir risk altındadır. Sanayileşmiş ve istikrarlı ülkelerde oldukça az rastlanan bu gibi durumlar, Türk işletmeleri yönünden iflas riskini

beraberinde getirebilmektedir (Doğrusöz vd., 2011: 54). Bu anlamda, işletmelerin sürekliliğinin sağlanması açısından risklerin belirlenmesi ve yönetilmesi oldukça önem kazanmaktadır.

Ticaret hayatına önemli bir yenilik getiren Yeni Türk Ticaret Kanunu, işletmelerin iş hayatında karşılaşacakları tehlikeleri erken tespit ederek gerekli önlemleri almalarını sağlayarak süreklilik ve gelişimlerini güçlendirecek komite ve risk yönetim sistemlerine ilişkin düzenlemeler içermektedir (Özsoy, 2012: 166). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 378. maddesinde belirtilen riskin erken saptanması ve yönetimi komitesinin, ilk kez bu kanunla Türk hukuk sistemine girdiği kabul edilmektedir (Karasu, 2013: 41). Riskin erken saptanması ve yönetimi komitesinin kurulması, yönetim kurullarının sorumluluğu altına alınmıştır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 378 inci maddesi ile düzenlenen ve yönetim kurulunun görev ve yetkileri arasında yer alan riskin erken saptanması ve yönetimine ilişkin düzenleme şu şekildedir:

“Pay senetleri borsada işlem gören şirketlerde, yönetim kurulu, şirketin varlığını, gelişmesini ve devamını tehlikeye düşüren sebeplerin erken teşhisi, bunun için gerekli önlemler ile çarelerin uygulanması ve riskin yönetilmesi amacıyla, uzman bir komite kurmak, sistemi çalıştırmak ve geliştirmekle yükümlüdür. Diğer şirketlerde bu komite denetçinin gerekli görüp bunu yönetim kuruluna yazılı olarak bildirmesi hâlinde derhâl kurulur ve ilk raporunu kurulmasını izleyen bir ayın sonunda verir. Komite, yönetim kuruluna her iki ayda bir vereceği raporda durumu değerlendirir, varsa tehlikelere işaret eder, çareleri gösterir. Rapor denetçiye de yollanır.”

Kanunun gerekçesiyle ilgili olarak komitenin kimlerden kurulabileceğine ilişkin *“Riskin erken saptanması komitesi, bazı yönetim kurulu üyelerinin görevlendirilmeleri suretiyle kurulabileceği gibi, tamamen üçüncü kişilerden de oluşabilir. Komitenin yönetim kurulu üyelerinden meydana gelmesi veya bu üyelerinden bir kaçının da komitede bulunması halinde Amerika Birleşik Devletleri'nde geçerli olan board sisteminde executive/non-executive üye ayırımına benzer bir durum ortaya çıkabilir.”* açıklaması yer almaktadır.

Her işletmenin riskin erken saptanması komitesine sahip olması gerekmemekle birlikte; özellikli bir risk yönetimi sistemine sahip olması gerekmemektedir. Basit iş modelleri ve süreçleri olan; dolayısıyla da daha az risk taşıyan işletmeler için daha düşük maliyetli ve daha basit risk yönetimi sistemleri yeterli olabilecekken, küresel düzeyde faaliyet gösteren ve çok çeşitli riskler ile karşı karşıya kalan işletmeler için ise daha nitelikli risk yönetim sistemlerine ihtiyaç duyulacaktır (Özsoy, 2012: 168). Komitenin başkanları bağımsız yönetim kurulu üyelerinden seçilir; genel müdürler komitede görev alamamaktadır. Bununla birlikte, komite üyelerinin tamamının bağımsız yönetim kurulu üyeleri ve uzmanlardan seçilmesi halinde daha verimli olacağı düşünülmektedir (Şahin, 2016: 19).

Riskin erken saptanması komitesinin birtakım görevleri mevcuttur. Riskin erken saptanması komitesinin esas olarak şu görevleri yerine getirmesi beklenmektedir (Alp ve Kılıç, 2014: 16):

- İşletmede kurumsal risk yönetimi kurulmasında ve bu sistemin geliştirilmesinde yönetim kuruluna yardımcı olmak,
- İşletmeyi etkileyebilecek olası riskleri belirlemek, değerlendirmek, izlemek ve ilgili risklerin yönetilmesine ilişkin strateji, politika ve prensipleri belirlemek,
- Kurumsal risk yönetim yapısının etkinliğini değerlendirmek ve risk yönetimine ilişkin uygulamaların yönetim kurulu ve komite kararlarına uygun gerçekleştirilmesinin gözetimini yapmak,
- İşletmede risk yönetimi kültürünün yerleşmesi, bu kültürün çalışanlar tarafından benimsenmesi ve yönetim tarafından desteklenmesi konusunda yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,

- Yıllık faaliyet raporlarında risk konusuna ilişkin verilecek bilgileri gözden geçirmek,
- Risk konusuna ilişkin düzenlenen bağımsız denetçi raporunun sonuçlarını değerlendirerek gerekli önlemleri almak ve düzeltici çalışmalar yapmaktır.

3. Literatür

Yönetim kuruluna bağlı olarak oluşturulacak merkezi bir risk yönetimi, tüm risklerin toplu biçimde ele alınmasından sorumlu olmaktadır. Bununla birlikte, etkin bir kurumsal risk yönetim işlevinin risk yönetim komiteleri aracılığıyla yürütüldüğü belirtilebilir (Andersen ve Shroder, 2010: 137). Risk yönetim komiteleriyle ilgili literatürde çok fazla çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Aşağıda, bu konuda yapılan bazı çalışmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

Subramaniam, McManus ve Zhang (2009), Avustralya’da risk yönetim komitelerinin gönüllü olarak kurulduğunu belirttikleri çalışmalarında, Avustralya borsasında işlem gören 200 firmada risk yönetim komitelerinin belirleyicilerini araştırmışlardır. Lojistik regresyon analizinin kullanıldığı çalışmada, yönetim kurulu üyelerinin fazla ve yönetim kurulu başkanının bağımsız olduğu firmalarda risk yönetimi komitelerinin olma olasılığının yüksek olduğu belirtilmiştir.

Özsoy (2012), Türkiye’de Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda, halka açık işletmeler ve denetçilerin gerekli görmesi halinde diğer işletmelere riskin erken saptanması komitesi ve sistemi kurma zorunluluğunun getirildiğini belirtmiştir. Çalışmada, Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun risk yönetimi konusundaki düzenlemeleri incelenmiş ve işletmelerin etkin bir risk yönetim faaliyeti için sahip olması gereken unsurlar değerlendirilmiştir.

Tao ve Hutchinson (2013), Avustralya’da 2006-2008 dönemlerinde finansal sektörde yer alan firmaların risk yönetimi ve ücret komitelerinin yönetim ve izleme davranışlarına yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda, risk yönetimi ve ücret komitelerinin finans sektöründe bilgi asimetrisini azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Sekome ve Lemma (2014), Güney Afrika borsasında gönüllü olarak kurulan risk yönetimi komitelerinin yapısını araştırmışlardır. Çalışmada, finansal olmayan 181 firmaya ait veriler kullanılmış olup çalışma sonuçları, yönetim kurulundan bağımsız olarak kurulmuş olan ve olmayan risk yönetim komiteleri açısından değerlendirilmiştir.

Kuo vd. (2017), Malezya’da 2008-2013 dönemlerinde faaliyet gösteren genel sigorta firmalarının risk yönetim komitelerinin yapısı ve operasyonel etkinliği arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmada ayrıca, genel sigorta firmalarının rekabet üstünlüğü kazanmak için etkin bir risk yönetimi gerçekleştirmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir.

4. Araştırmanın Yöntemi ve Örnekleme

Bu çalışmada, içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Çalışma için gerekli veriler, BİST-TÜM endeksine kayıtlı işletmelerin faaliyet raporları ve kurumsal internet sitelerinden elde edilmiştir. Çalışmada endekse kote olan spor işletmeleri (Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe, Trabzonspor), dokuz aylık faaliyet raporu hazırlamaları nedeniyle çalışmaya dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin bankalar hariç kurulması zorunlu olduğu için bankalar da çalışma dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla, 2015 yılına ait 275 işletmenin verilerinden yararlanılmıştır. Çalışmaya dahil edilen işletmelerin anakütleli temsil etme oranı %93 olarak belirlenmiştir.

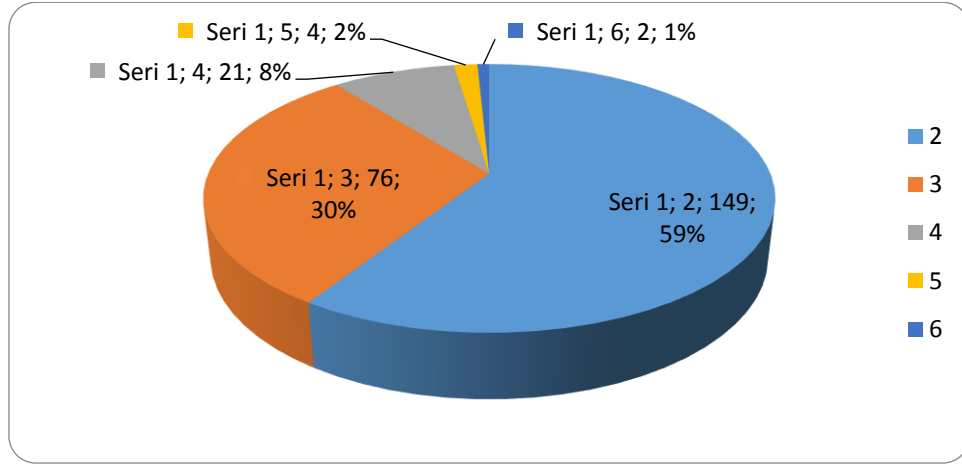
5. Bulgular

Yapılan içerik analizi sonucunda, 5 işletmenin 2015 yılına ait faaliyet raporlarına ulaşılamamıştır. 18 işletmenin ise incelenen faaliyet raporları doğrultusunda riskin erken saptanması ve komitesine sahip olmadığı bilgisi elde edilmiştir. Bu doğrultuda, BİST-TÜM

endeksindeki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun (% 92) yasal düzenlemelere uyum gösterdiğini söylemek mümkündür.

Riskin erken saptanması ve yönetimi komiteleri üye sayıları bakımından değerlendirildiğinde, üye ortalamasının 2,50 olarak gerçekleştiği görülmüştür. Bununla birlikte işletme ve üye sayıları bakımından sınıflandırma aşağıdaki grafikte görülebilmektedir:

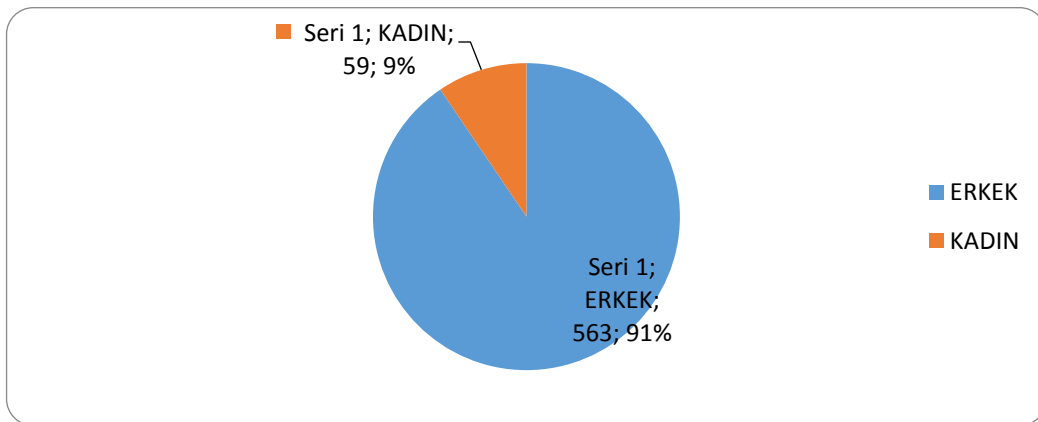
Grafik 1: Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komitesi Üye Sayıları

Yukarıdaki grafiğe göre, 149 işletmenin komite üye sayısı 2; 76 işletmenin üye sayısı 3; 21 işletmenin üye sayısı 4; 4 işletmenin üye sayısı 5; 2 işletmenin üye sayısı 6 olarak gerçekleşmiştir. Riskin erken saptanması ve yönetimi komiteleri, yasal olarak en az 2 üyeden oluşmak zorundadır. Buna göre, analize dahil edilen işletmelerin %59'unun 2 üyeden oluştuğunu söylenebilir.

Analize dahil edilen işletmelerin komite üye yapıları esas alındığında, 61 işletmenin tamamında komite üyeleri bağımsız üyelerden oluşmaktadır. Bu durumun işletmelerin risklerini belirleme ve yönetmedeki verimini azalttığı ifade edilebilir. Aşağıdaki grafikte, komite üyelerinin cinsiyet dağılımı yer almaktadır:

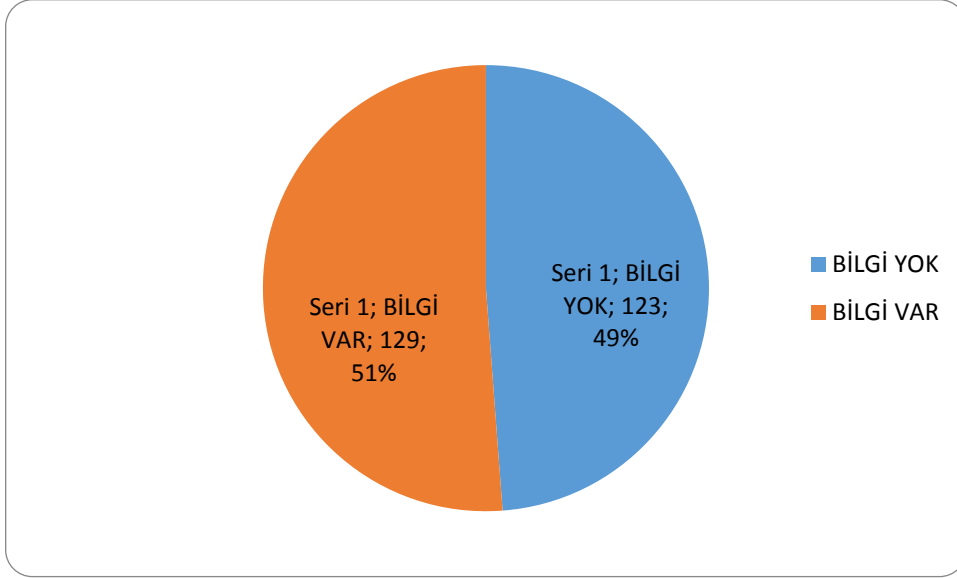
Grafik 2: Riskin Erken Saptanması ve Komitesi Üyelerinin Cinsiyet Dağılımı

Grafik 2'de yer aldığı üzere, riskin erken saptanması ve komitelerinde yer alan üyelerin büyük bir çoğunluğu, erkeklerden oluşmakla birlikte bu oran %91 oranındadır. Kadın üyelerin toplam üyeler

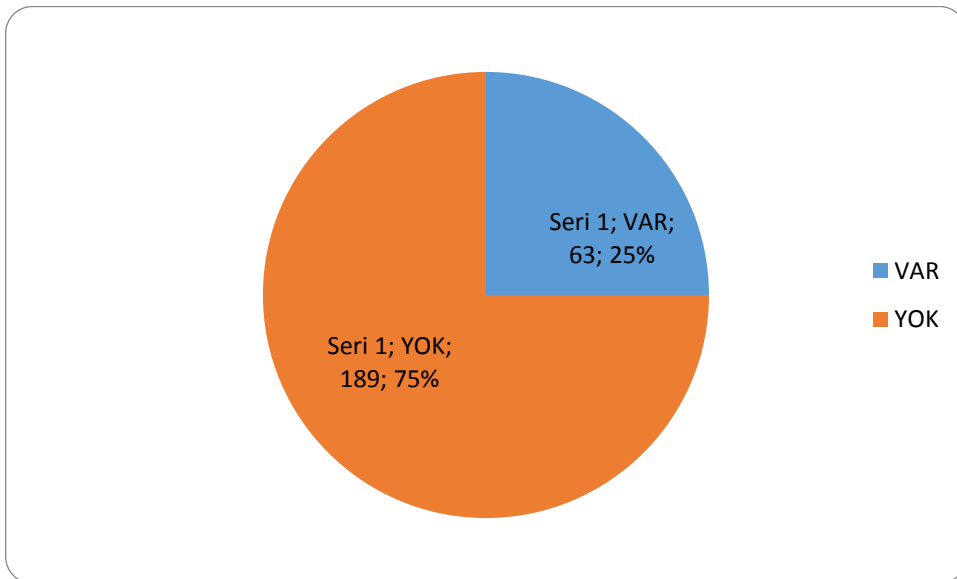
içerisindeki payı ise %9 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, kadınların yönetim kurullarında ve dolayısıyla komitelerde daha az oranda görev yaptığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Grafik 3: Riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komitesi Yıllık Toplantı Bilgileri

Grafik 3'e göre, 129 işletmenin faaliyet raporunda riskin erken saptanması ve yönetimiyle ilgili yıllık toplantı sayısı bilgilerine yer verilmekte; buna karşılık 123 işletmenin faaliyet raporlarında toplantı sayısına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır. Riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin yılda en fazla toplantı (14) gerçekleştirdiği işletme SİSECAM olurken; en az toplantı (1) yapan işletme GENTAŞ olarak belirlenmiştir.

Grafik 4: Kurumsal Risk Yönetimine Sahip İşletme Sayıları

İşletmelerin kurumsal risk yönetimine sahip olup olmamalarının belirlenmesinde yıllık faaliyet raporlarından yararlanılabilmektedir (Tahir ve Razali, 2011; Golshan ve Rasid, 2012). BİST-TÜM endeksinde yer alan (bankalar hariç) işletmelerin faaliyet raporları incelendiğinde bu işletmelerin 63'ünde kurumsal risk yönetim sistemi olduğu ya da uygulama aşamasına geçileceği; buna karşılık 189 işletmenin faaliyet raporlarında ise kurumsal risk yönetimine yönelik bir bilgiye rastlanmamıştır. Riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin işletmelerde bir koordinasyon sağladığı düşünüldüğünde; komiteye sahip olan işletmelerin kurumsal risk yönetimine geçişte yetersiz kaldığı kabul edilebilir. Dolayısıyla, işletmelerin risk yönetimine ilişkin çabaların yasal düzenlemeler doğrultusunda geliştiğini söylemek mümkün olmaktadır.

6. Sonuç

Türkiye'deki işletmelerin küresel düzeyde rekabet üstünlüğü kazanması ve kurumsallık düzeylerinin artırılması amacıyla yürürlüğe konan Yeni Türk Ticaret Kanunu, işletmeleri etkileyebilecek tehlikelerin önceden belirlenebilmesi ve bu konuda yönetim kurullarına çözüm önerilerinin sunulması anlamında riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Öncelikle halka açık işletmelerde kurulması zorunlu tutulan bu komite, denetçinin gerekli görmesi durumunda halka açık olmayan işletmelerde de bulunabilecektir. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan bu hüküm, bankalar hariç diğer tüm işletmeleri ilgilendirmektedir.

Bankalar dışındaki işletmelerde riskin erken saptanması ve yönetimine yönelik bir komite kurulması, Türkiye'de oldukça yeni bir durum olarak değerlendirilmektedir. 2015 yılı itibariyle, Türkiye'deki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun komite kurulmasına yönelik yasal düzenlemeye uyum gösterdiği söylenebilir. Ancak, hem komite üye sayısı hem de bağımsız üye sayısının azlığı nedeniyle, ilgili komitenin çalışmalarının verimliliği azalabilecektir. Ayrıca, riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin kurumsal risk yönetimi konusunda bilgi sahibi olması gerekmekte; kurumsal risk yönetim sistemini işletmelere entegre etmeleri beklenmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda, BİST-TÜM endeksinde yer alan bankalar dışındaki işletmelerin %92'lik bir kesiminde riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin bulunduğu belirlenmiştir. Komite yapısı bağlamında, riskin erken saptanması ve yönetimi komitelerinin 2 üyeden oluştuğu ve 61 işletmede komite üyelerinin bağımsız üyelerden oluştuğu gözlenmiştir. Ayrıca, komitede yer alan üyelerinin oldukça büyük bir kesiminin erkek üyelerden oluştuğu belirlenmiştir. Endekste yer alan işletmelerin yarısının, komite toplantı sayılarına ilişkin bilgi verdiği ortaya konmuştur. Bununla birlikte, endekste yer alan işletmelerin büyük bir çoğunluğunun kurumsal risk yönetimi sistemine sahip olmadığı; dolayısıyla güncel risk yönetimi uygulamalarının gerisinde olduğu söylenebilir.

Riskin erken saptanması komitelerinin görevlerinden biri, işletmede kurumsal risk yönetim sisteminin kurulması ve bunun geliştirilmesidir. Ancak, çalışmada yer alan işletmelerin büyük bir çoğunluğunun komite kurulmasına ilişkin yasal düzenlemeyi gerçekleştirdiği; buna karşılık komitelerin kurumsal risk yönetimi sistemi kurmada istenen seviyede olmadığı belirtilebilir. Ayrıca, işletmelerin faaliyet raporlarında risklerle karşılaşılan riskler ve bunlara yönelik çözümler, ilgili taraflarca paylaşılabilir. Risklerle ilgili bilgiler verilmesi ile riskin erken saptanması komitelerinin faaliyetleri hakkında daha ayrıntılı fikir elde edilebileceği kabul edilebilir.

Çalışmada, Türkiye'de yasal olarak yakın dönemde kurulması zorunlu hale getirilen riskin erken saptanması komitelerinin yapısı incelenmiştir. Türkiye'de halka açık işletmelerin risk yönetimine verdikleri önemin artmasıyla birlikte, ilgili komitenin rol ve sorumluluklarının da genişlemesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, işletmeler riskin erken saptanması komitelerinin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi yayınlatabileceklerdir. Çalışmanın, Türkiye'de riskin erken saptanması

komiteleri konusunda başlangıç niteliği taşıdığı düşünülmekte ve araştırmacılara fikir vereceği kabul edilmektedir. Ayrıca, işletmelerin komiteye ilişkin bilgilerinin arttırmasıyla, ilgili alanda literatürün daha da gelişeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alp, A. ve Kılıç, S. (2014). Kurumsal Yönetim: Nasıl Yönetilmeli?. Doğan Kitap, İstanbul
- Anderson, T.J ve Shroder, P.W (2010). Strategic Risk Management Practice: How To Deal With Major Corporate Exposures. Cambridge University Press.
- Beasley, M. S., Clune, R., Hermanson, D. R. (2005). Enterprise Risk Management: An Empirical Analysis Of Factors Associated With The Extent Of Implementation. *Journal of Accounting and Public Policy*. 24, 521-531
- Bulut, E. (2013). COSO 2013: Bataklığı Kurutmak mı? Sinekleri Öldürmek mi? *Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları*.
- COSO (2012). Internal Control: Integrated Framework: Framework and Apendencies. <http://ic.coso.org/download.aspx> (29.09.2016).
- Çağdaş, B. ve Gürsoy, C. T. (2003). “Şirketlerde Finansal Risk Yönetimi Amaçlı Bir Modelin Geliştirilmesi Yöntem ve Aşamaları”, *İTÜ Dergisi*, 2 (3): 55-64.
- D’arcy, S.P ve Brogan, J. C (2001). Enterprise Risk Management. *Journal of Risk Management of Korea*. 12 (1). 1-24
- Doğrusöz, A.B., Onat, Ö. ve Töralp Tunçel, F. (2011). Gereke, Karşılaştırmalı Maddeler, Komisyon Raporları, Önergeler ve Karşılaştırmalı Tabloları ile Türk Ticaret Kanunu (Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri Kıymetli Evrak Hükümleri). *TOBB Yayınları*, Cilt 1, 138,
- Golshan, N. M., ve Rasid, S. A. (2012): Determinants of Enterprise Risk Management Adoption: An Empirical Analysis of Malaysian Public Listed Firms, *International Journal of Social and Human Sciences*, 6: 119-126.
- Hall, J. (2007). Internal Auditing and ERM: Fitting in and Adding Value. https://na.theiia.org/about-us/Public%20Documents/Sawyer_Award_2007.pdf (06.10.2016)
- Holton, G.A. (2004). Defining Risk. *Financial Analysts Journal*. 60 (6). 19-25
- Karasu, R. (2013). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu İle Anonim Şirketlerde Kurumsal Yönetim İle İlgili Getirilen Yenilikler. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4 (2). 33-60
- Köksal, A. (2013). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Risklerin Tespiti Ve Yönetilmesine İlişkin Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu. *C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 14(2). 307-325
- Kuo, K.C vd, (2017). Dynamic Network Performance Evaluation Of General Insurance Companies: An Insight Into Risk Management Committee Structure. *Total Quality Management&Business Excellence*, 28(5-6). ss. 542-558
- Kurt, G., ve Uçma, T. (2013). Coso İç Kontrol-Bütünleşik Çerçeve Güncelleme Projesinin Yenilikleri. *MÖDAV*, Sayı: 2, 79-89
- Lienberg, A.P ve Hoyt, R.E (2003). The Determinants of Enterprise Risk Management. Evidence From The Appointment of Chief Risk Officers. *Risk Management and Insurance Review*. 6 (1). 37-52
- Özsoy, M.T (2012). Yeni Türk Ticaret Kanunu Ve Şirketlerde Kurumsal Risk Yönetimi. *Mali Çözüm*, 110, ss. 165-185

- Sarpkaya, D. (2012). Kurumsal Risk Yönetiminde İç Denetimin Rolü. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Sekome, N.B ve Lemma, T.T (2014). Determinants Of Voluntary Formation Of Risk Management Committees: Evidence From An Emerging Economy. *Managerial Auditing Journal*, 29(7). ss. 649 - 671
- Subramaniam, N., McManus, L., Zhang, J. (2009). Corporate Governance, Firm Characteristics And Risk Management Committee Formation In Australian Companies. *Managerial Auditing Journal*, 24(4), pp.316 - 339
- Şahin, A. (2016). Riskin Erken Teşhis Komitesi (TTK m.378 ve 625/1-e'nin Değerlendirilmesi). İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 7(2).
- Şengel, S. (2011). Yeni Türk Ticaret Kanununun Sermaye Şirketleri İle İlgili Getirdiği Yeniliklerin Değerlendirilmesi. *Journal of World of Turks*. 3(2). 21-40
- Şenol, Z., Karaca, S.S. ve Ekşi, İ.H (2015). Kurumsal Risk Yönetiminin Firma Değerine Etkisi: Borsa İstanbul (BİST 100) Örneği. 19. Finans Sempozyumu, 21-24 Ekim, Çorum, 799-806
- Tahir, I. M., and Razali, A. R. (2011): The Relationship between Enterprise Risk Management and Firm Value: Evidence from Malaysian Public Listed Companies, *International Journal of Economics and Management Sciences*, 1(2): 32-41.
- Tao, N.B ve Hutchinson, M. (2013). Corporate Governance And Risk Management: The Role Of Risk Management And Compensation Committees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*. 9(1). ss. 83-99